

BEHIJA ZLATAR

(Sarajevo)

VAKUFNAMA HADŽI ISMAILA, SINA HUSEJNA
HALIFE IZ SARAJEVA
druga dekada redžeba 1050. (1640.)

Pazarić je u osmanskom periodu bio jedna od najvažnijih, ako ne i najvažnija raskrsnica puteva kod Sarajeva. Pošto je bio značajan centar karavanske trgovine, tu su postojala tri hana, te još dva u neposrednoj blizini. Postojanje pet hanova na tako malom prostoru ukazuje na prometni značaj ovog mjesta. Naselje u Pazariću formiralo se okolo džamije, koja je podignuta nešto prije 1540. godine i koje je od tada postalo pazar (trg) po čemu je i dobilo ime Pazarić. U osmanskim izvorima ovo naselje se je nazivalo Ljubučić, drugim imenom Pazarić. Njegovi stanovnici bili su, na osnovu carskog fermana, oslobođeni određenih nameta, zbog održavanja karavan-saraja. Koliki je bio značaj puta u Pazariću pokazuje i podatak da je Hadži Ismail, sin Husejna halife, stanovnik Sarajeva, uvakufio značajna sredstva za održavanja tog frekventnog puta. Vakufnama se prvi puta objavljuje.

Ovom vakufnamom koja datira iz druge dekade mjeseca redžeba 1050. (1640) Hadži Ismail, sin Husejna halife, stanovnik Jahja-pašine mahale, zavještao je gotov novac za popravljanje puta i česme u Pazariću, za učenje Kur'ana te za posmrtnu opremu.

Obrada ove vakufname usklađena je sa načinom obrade vakufnama koje su već objavljene u izdanjima Orijentalnog instituta.¹

*
* * *

Prijepis: Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, Sidžil vakufnama br. 60, str. 319.

¹ *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, Monumenta Turcica IV,1, Orijentalni institut, Sarajevo 1985.; "Vakuf-name iz Bosne i Hercegovine (XVII stoljeće)", *POF 44-45*, 279-382.

Opis: Vakufnama je pisana na turskom jeziku, dosta čitko, ali sa izvjesnim brojem grešaka.

Izdanja: Vakufnama nije do sada objavljivana.

Tekst ovjere prijepisa:

Prijepis vakufname prenio sa originala siromašni sluga Muhamed, sin Abdurahmana, kadija zaštićenog grada Sarajeva - neka im obadvojici bude oprošteno.

Pečat: Muhammed - na koga je izlivena Božija milost.

Ova vakufnama je, nakon što je zavedena, data Kahrimanović Sulejman efendiji, imam u časne džamije² Pazar džemata³.

Velika hvala i neizmijerna zahvalnost Onome koji zna stanje ljudi i duhova; Tvorcju dvaju svjetova; Stvoritelju vidljivog i nevidljivog svijeta; Gospodaru moći i sile - neka je uzvišena Njegova mudrost a Njegova riječ je iznad svačije.

Neka se ta hvala i zahvalnost uzdigne do Njegova prijestolja veličine, Onome koji je iz ničega stvorio čovjeka u najljepšem liku i obliku i na najljepši način ga dao i oblikovao te mu pokazao put kako će živjeti a i objasnio mu pravac kojim će se Bogu vratiti.

Sto hiljada blagoslova, pozdrava i želja i sretnih poruka onome gradu znanja i blagosti i dostojanstva, te riznici objave Gospodara svjetova, posljednjem Vjerovjesniku i Poslaniku, ponosu svijeta Muhammedu Mustafi - neka je na njega najpotpunija Božija milost. Neka se ukaže čast njegovom svijetlom grobu, onome koji je svoje sljedbenike uputio na pravu vjeru i pokazao im pravi put. Neka je hiljade i hiljade Božijih zadovoljstava i beskrajno mnogo Božijih oprosta družini njegova roda, njegovim drugovima i najiskrenijim prijateljima od kojih je svaki pojedinačno upućivao na pravi put i pozivao na pravi put, zaštitniku svijetlog šerijata i onome koji vlada sandžakom svijetle vjere. Neka je Uzvišeni Allah zadovoljan sa svima njima.

A zatim: Sadržaj (ove) valjane i na šerijatu zasnovane vakufname i smisao isprave koje se treba pridržavati je ovaj:

Ponos dobrih ljudi, zaštitnik siromašnih i bijednih, Hadži Ismail, sin Husejna halife,⁴ dobrotvor i legator, nastanjen u Jahja-pašinoj mahali⁵, u

² Ova džamija u Pazariću sagrađena je prije 1540. godine jer u popisu Bosanskog sandžaka iz tog vremena zabilježeno je da je "... sada u spomenutom selu napravljena džamija i (to selo) je postalo pazar (trg)".

³ Veliku zahvalnost dugujem uvaženom kolegi Salihu Traki, koji mi je pomogao da neka mjesta u vakufnami dešifrujem i prevedem.

⁴ O vakifu Hadži Ismailu, sinu Husejna halife nema drugih podataka izuzev ovih navedenih u vakufnami. Jedan je od mnogih Sarajlija koji je svojim imetkom doprinio napretku grada.

zaštićenom gradu Sarajevu - neka ga Uzvišeni Allah sačuva od nevolja i propasti, otvorio je oči te se probudio iz sna nemarnosti i odlučio da pripremi ono što treba za put u onaj ružičnjag svetosti i mjesto prijateljstva. Dok je bio potpuno zdrav, razmislio je i sagledao o kraju njegova povratka, ispravno, a u smislu hadisa: "Ovaj život je sjetva za onaj život", te je posijao sjeme dobročinstva i usjev dobrih djela a u duhu časnog hadisa koji kaže: "Kada čovjek umre prestaje njegovo djelovanje izuzev u tri slučaja: ako ima čestito dijete koje će se moliti za njega, ako ostavi neki nauk kojim će se ljudi koristiti, ili ako ostavi trajno dobro djelo".

Prema ovom sadržaju zaželio je da i on krene putem vakifa i dobrotvora koji za sobom ostavljaju dobročinstva i trajna dobra djela. I dok je živ i u potpuno dobrom zdravlju i dok su njegovi šerijatski čini bili valjani i njegovi milodari koje treba poštivati bili važeći, on je izjavio na uzvišenom šerijatskom sudu i uzvišenoj ustanovi vjere: Kada prema odredbi kur'anskih riječi "Svaka duša će sigurno okusiti smrt"⁶ i kada do uha dopre riječ (Božija) "Vrati se"⁷, i kada (duša) iz ovog prolaznog svijeta ode u vječni dvorac (svijet), kada papagaj života (duša) odleti iz gnijezda (ljudskog) tijela, kada dođe smrtni čas i susret sa Gospodarom, vlasnik trećine imetka će utrošiti (imetak) u dobrotvorne svrhe, a moj vasi muhtar neka postane Osman čelebija, sin moga brata Jusufa.

On će utrošiti za posmrtnu opremu 15.000 akči, a preostali novac od trećine 252.400 akči izdvojiće potpuno, uvakufiti i zavještati a prihod od toga trošiće prema slijedećim odredbama, držeći se onoga što je zapisano kao mutevelija.

Vakufski imetak, držeći se rasporeda i čuvajući njegovu glavnica prema uzusima čvrstog šerijata i jasnog pravca od koga se ne smije odstupati, daće u promet uz dobit od 10 procenata, da od 10 akči bude 11, uz jak zalog i jamca koji će imetkom jamčiti. Neka mutevelija ima za svoju službu dnevno 10 akči od provizije. Spomenuti Osman čelebija neka bude mutevelija i dok bude živ neka vrši tu službu. A poslije njega neka se odredi njegovoj djeci,

⁵ Jahja-pašina mahala formirala se krajem XV stoljeća okolo mesdžida, kasnije džamije bosanskog sandžakbega Jahja-paše (1482. do početka 1484. i od 5. decembra 1484. do decembra 1496.). Mesdžid je sagrađen najvjerojatnije 1482. godine jer je te godine, tačnije 28. septembra, dubrovačko vijeće zaključilo da Jahja-begu "qui est sanzachus in Verchbossania" pošalje na dar staklo koje mu je potrebno za gradnju njegove zadužbine.

Jahja-pašina mahala, kasnije poznatija kao Čurčića mahala, prostirala se iznad Varoši i bila jedna od većih sarajevskih mahala. Godine 1516. brojala je 160 kuća sa 25 neoženjenih i dvije udovičke kuće. U ovoj mahali stanovao je i najpoznatiji bosanski sandžakbeg Gazi Husrev-beg.

⁶ *Kur'an*, Ali 'Imrān, 185.

⁷ *Kur'an*, Al-Fağr, 28: "Vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan."

potomcima te djece i djeci njegove djece do izumiranja. A nakon njihovog izumiranja, sačuvao ih uzvišeni Allah od izumiranja - neka bude mutevelija Mahmud čelebija, sin moga brata Jusufa. Potom, neka se odredi da dužnost mutevelije vrše njegova djeca do izumiranja. Nakon njihovog izumiranja neka lice koje bude kadija toga momenta postavi osobu podesnu i koju on smatra odgovarajućom uz dnevnu plaću od 10 akči. Neka spomenuti Mahmud čelebija uči (suru) El-Ihlas i neka bude nadzornik moga vakufa. U poslovima vakufa neka pomaže muteveliji i neka za to dobiva navedenu plaću. Neka nagradu od učenja časnog El-Ihlasa pokloni za svoju dušu. Nakon njegove smrti do izumiranja (njegovih potomaka) neka se podjednako odredi. A nakon izumiranja neka se to odredi njegovoj braći Ahmedu i Dervišu, tako da svako od njih bude nadzornik moga vakufa i da svaki od njih uči po tri El-Ihlasa dnevno. Sevab od toga neka poklone za svoju dušu, a svaki neka dobije po pola novca od gornjeg iznosa. Poslije njihove smrti neka se odredi njihovim potomcima do njihovog izumiranja. Neka imaju jednake plaće. A ako među potomcima bude muškarac i žena i ne bude drugih potomaka osim njih, neka oni dobiju svu tu plaću. Nakon izumiranja potomaka neka se priključi (ta plaća) mome vakufu da bi se namirila glavnica da ne bude propalo nešto novca od nje. Od dobiti nadoknaditi uvakufljeni (novac) i neka se odredi pet akči dnevno mome bratu Ali efendiji, te neka on uči svakog dana tri El-Ihlasa i po tri salavata. Neka nagradu od toga pokloni za dušu njegove ekselencije koja pruža radost svemu stvorenom - najljepši blagoslovi i najpotpuniji pozdravi upućeni njemu. A nakon njegove smrti neka se odredi njegovim potomcima i djeci njegove djece. Nakon njihovog izumiranja neka se odredi spomenuti Mahmud čelebija, zatim njegova djeca te djeca djece do njihovog izumiranja. A po njihovom izumiranju sestri Mahmud čelebije, gospođi po imenu Latifa, kći Jusufova, a nakon nje neka se odrede te službe njenim potomcima do njihovog izumiranja. Neka se podjednako dijeli i muškim i ženskim (nasljednicima). A nakon (njegovog) nestanka, neka se priključi mome vakufu, i iz toga neka se popravlja put koji ide od hanova u Pazariću⁸ do brežuljka po imenu Bilavac (Jelavac). Spomenuti

⁸ Karavan-saraj u Pazariću podigao je prije 1604. godine hatib Mehmed. Bio je to veoma prometan objekat te ga je trebalo popravljati i održavati. To saznajemo iz jedne bilješke u defteru Bosanskog sandžaka iz 1604. godine (Ankara, Tapu ve Kadastro No 477. Fotokopije su se nalazile u Orijentalnom institutu pod brojevima 203, 204 i 205.) Navedena bilješka na str. 70. u kojoj stoji: "To mjesto (Ljubučić, drugim imenom Pazarić), je skela od davnina, preko koje vodi trgovački put. Budući su stanovnici ovog mjesta popravljali i održavali spomenuti karavan-saraj to su oni - na osnovu carskog fermana od 3. zilkade 1006. godine koji su pokazali - oslobođeni od službi čerahorluka i učestvovanja u navalima, kao i od avarizi divanije i tekalifi orfije. U smislu tog carskog fermana oni su ubilježeni i u novi carski defter kao oslobođenici od navedenih poreza sve dok budu spomenuti han popravljali i održavali i tu svoju službu bez prigovora vršili". Stanovnici Pazarića bavili su se i zanatstvom te nisu plaćali rajinske poreze.

Karavan-saraj u Pazariću spominje i francuski putopisac Quiclet: "Onda stigismo u

Mahmud čelebija neka svakog dana uči po tri puta časni El-Ihlas i za svoju dužnost neka ima dvije akče dnevno, a nagrada od toga neka ide za dušu mome ocu Husejnu halifi. Poslije njega neka to preuzmu njegovi potomci do njihovog izumiranja, Nakon njihovog izumiranja neka to pripadne Zulejhi, kćerci moga amidžića Omera. A poslije njenim potomcima do izumiranja. Nakon njihovog izumiranja neka se to priključi mome vakufu. Neka spomenuti Mahmud čelebija uči svakog dana po tri El-Ihlasa za dušu moje majke Emine, te da za tu službu ima po dvije akče dnevno. Nakon njega neka to vrše njegovi potomci do njihovog izumiranja, a nakon njihovog izumiranja neka to pripadne Selimi, drugoj Omerovoj kćerci. A nakon nje, njenim potomcima do njihovog izumiranja. Po njihovom izumiranju neka se priključi mome vakufu. A kada nestane i Seliminih potomaka novcem koji je bio namijenjen za učenje El-Ihlasa neka se vrši popravak česme i kaldrme koja ide od hana u Pazariću do česme koja se nalazi na brežuljku zvanom Jelavac. Od dobiti (od datog novca u zajam) neka 15 osoba svakog dana poslije popodnevne molitve, izuzev petkom i bajramom, uče u spomenutoj džamiji 15 džuzova uzvišenog Kur'ana uz plaću od po dvije akče dnevno i to: imam - jedan džuz, dva mujezina - dva džuz, mutevelija - jedan džuz, nazir - jedan džuz, džabija - jedan džuz, a ostale džuzove neka uče najsiromašniji i najzaslužniji (oni kojima najviše odgovara) stanovnici te mahale. Neka postavljanje i svrgavanje džuzhana bude u nadležnosti mutevelije. Neka se daje za službu noktadžije dnevno jedna akča. Neka noktadžija bude ona osoba za koju mutevelija nađe da je najbolja. Noktadžija će još učiti džuz onoga koji je odsutan i neka dobiva dnevnicu za to. Neka moja žena Aiša, kći Abdullaha, uči svaki dan po tri časna Ihlasa uz platu od deset akči dnevno. Dok je živa neka vrši tu službu, a nagradu od toga neka pokloni za svoju dušu. Poslije njene smrti neka se pridoda od njene svote dvije akče za platu mutevelije a dvije akče da se pridodaju novcu spomenutog Mahmud čelebije i 10 akči za službu nazira i učenje El-Ihlasa.

Najzad je vakif odredio da se u njegovom vakufu postavi katib i nazir uz tri akče dnevno i da tadašnji kadija postavlja muteveliju i službenike vakufa. Neka postave za džabiju nekoga od službenika vakufa (murtezika) da u poslovima vakufa pomaže muteveliji i da svoju službu obavlja kako treba. U vakufskim poslovima određeno je da onaj ko obavlja dužnost katiba, nazira i džabije i svako ko bude mutevelija a neodgovorno se odnosio prema službi, njega smijeniti i drugog postaviti. Neka i mutevelija bude neko od murtezike uz njihovu saglasnost. I još sam postavio ovaj uvjet da moji bratići Osman čelebija i Mahmud čelebija u poslovima vakufa, bilo u primanju džuzova ili izdavanju džuzova, te bilo da tevljet i nazaret dodjeljuju drugome, u svim šartovima što je obaveza, dok su njih dvojica živi - neka oni time upravljaju. I

Pazarić, u vrlo lijep karavansaraj, odakle krenusmo, pošto smo se ogrijali na dobroj vatri i osušili, sutradan, ujutro u utorak 26. marta 1658." (Ć. Truhelka, Opis Dubrovnika i Bosne 1658, Glasnik Zemaljskog muzeja 1905, str. 422.)

neka ih niko u tome ne sprječava. Ako iz trećine moga imetka od 252.400 akči ne izade ili izade uz dozvolu kadije, od polovine plate mutevelije, nazira, katiba i džabije uzeti (namiriti), a ostatak da ostane glavnici vakufa. Neka se na taj način u moj vakuf namiri. Neka murtezika (službenici vakufa) i stanovnici mahale budu naziri mome vakufu besplatno.

Sve odredbe koje su gore napisane podjednako se odnose i na muškarce i na žene. A ako neko promijeni uslov oporuke na silu ili na drugi način, navući će Božiju srdžbu. Oni zaslužuju, doista, prokletstvo Allahovo i meleka i svih ljudi.⁹

Kada je postavio sve te odredbe i spomenuti Osman ih prihvatio i obavezao se da će provoditi i da će se pridržavati zakonskih obaveza onako kako on to vidi - a kadija, čiji potpis je gore - neka mu Bog poživi potomstvo - donio je ispravnu i na šerijatu zasnovanu presudu kojom nije dozvoljeno nikakvo mijenjanje niti preinačavanje. "Onaj ko je izmijenjen, a zna kako glasi - pa grijeh pada na one koji je mijenjaju - a Allah, zaista, sve čuje i zna".¹⁰ A nagradu vakifu daće plemeniti Allah. Ovo se dogodilo sredinom mjeseca redžeba 1050. po Hidžri.

Svjedoci čina:

Pijale kethoda, sin Abdullaha i njegov sin Ahmed čelebi; Dolamdži zade Ibrahim-beg i njegov sin Mustafa čelebi; hadži Osman sin Omera; Šahman kethoda sin Pirije; Hadži Husejn sin Memihana; Hadži Bešir sin Ibrahima; Pašo zade Muhammed efendija i njegov sin Ahmed halifa; Pazarlikli mujezin Derviš halifa i njegov sin Hasan čelebi; Kahvedži Mustafa beg i njegov sin Muhammed i drugi sin Osman; Habbaz Ibrahim halifa Blato i njegov sin Jusuf sin Abdullaha; Šaro Hadži Mustafa; Hajjat Muhammed sin habbaza Mustafe; Hajjat Ali sin hadži Kazi; Hajjat Mustafa sin hadži Derviša; Hajjat Mehmed sin Satmadži Osmana i njegov brat Ibrahim sin Saliha; Bekir baša sin Saliha baše i ostali.

⁹ *Kur'an*, Al-Baqara, 161; Āli- 'Imrān, 87.

¹⁰ *Kur'an*, Al-Baqara, 181.

VAKUFNAMA HADŽI ISMAILA, SINA HUSEJNA
HALIFE IZ SARAJEVA
druga dekada redžeba 1050. (1640.)

R e z i m e

Vakufname su prvorazredni izvori za izučavanje historije gradova u doba osmanske vladavine. One sadrže niz značajnih podataka o urbanom razvitku gradova, podizanju raznih objekata, sakralnih, kulturnih, prosvjetnih, humanitarnih, komunalnih, stambenih i drugih, zatim o strukturi stanovništva, razvoju zanatstva itd.

Vakufnama Hadži Ismaila, sina Husejna halife iz Sarajeva iz druge dekade redžeba 1050. (1640.), koja se ovdje prvi puta objavljuje, nalazi se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, u sidžilu vakufnama br. 60, na str. 319. Pisana je turskim jezikom, dosta čitko, ali sa izvjesnim brojem grešaka. Na početku vakufname nalazi se ovjera njenog prijepisa tadašnjeg sarajevkog kadije Muhammeda, sina Abdurrahmanovog.

Uvodni dio (ekpozicija) sadrži razmišljanje vakifa o ovozemaljskom životu, njegovoj prolaznosti i protkan je citatima iz Kur'ana, te hadisima. Zatim slijedi dispozicija, glavni dio u kome se govori šta je uvakufnjeno i pod kojim uvjetima. Vakif hadži Ismail, sin Husejna halife, stanovnik Jahja-pašine mahale iz Sarajeva ovim dokumentom je zavještao gotov novac za posmrtnu opremu, učenje Kur'ana časnog, te za popravljanje česme i puta u Pazariću. Na kraju vakufname nalazi se legalizacija, kojom kadija donosi presudu o valjanosti uvakufljenja, te imena svjedoka koji potvrđuju ispravnost dokumenta.

VAKUFNAMA OF HADŽI ISMAIL, SON OF
HUSEIN HALIFA FROM SARAJEVO,
second decade of the Month of Rejeb, 1050 (1640)

S u m m a r y

Vakufnamas (Endowment Charters) are the first class sources for studying the history of cities during the Ottoman period. They contain a whole range of important data on the urban development of cities, construction of different buildings, religious, educational and humanitarian facilities, as well as the population structure, development of different trades, etc.

The original Vakufnama of Hadži Ismail, son of Husein Halifa from Sarajevo (second decade of the month of Rejeb, 1050 (1640)), that is published here for the first time is kept at the Gazi-Husrev-bey's Library, in the register of endowment charters, nr. 60, page 319. It is written in Turkish, quite readable, but contains a considerable number of mistakes. At the beginning, this Vakufnama contains the verification of its transcript done by contemporary Sarajevo kadi, Muhammed, son of Abdurahman.

The introductory part (exposition) contains the reflections of the founder on earthly life and its evanescence, streaked by the quotes from Koran and hadises. It is followed by disposition (main part) which explains what is being endowed and under what conditions. By this document, the founder Hadži Ismail, son of Husein Halifa, inhabitant of Jahja-pasha's mahala in Sarajevo, endowed all his money for the funeral costs, studying of the Holy Koran, and for the reparation of the fountain and road in Pazarić. Final part of Vakufnama contains the verification by kadi, that proves the validity of the endowment, and names of the witnesses, who can prove the regularity of the document.

